

Xarici Dillərin Öyrənilməsinin Effektiv Strategiyaları və Metodoloji Yanaşmalar

Effective Strategies and Methodological Approaches to Foreign Language Learning

¹ Məhsəti Qasim qızı Əsgarova, ² Səkinə Fərasat qızı Rzayeva
1, 2 Naxçıvan Dövlət Universiteti, Azərbaycan

Xülasə

Bu məqalədə xarici dillərin öyrənilməsi prosesində effektiv strategiyalar və metodoloji yanaşmalar təhlil olunur. Tədqiqatda dinləmə, təkrar, leksik vahidlərin mənimsənilməsi, danışmaq və yazı bacarıqlarının inkişafı kimi əsas komponentlərin rolu kompleks şəkildə izah edilir. Eyni zamanda, kommunikativ yanaşma, motivasiya və məqsədin müəyyənləşdirilməsi, eləcə də müasir rəqəmsal vasitələrin, o cümlədən mobil tətbiqlərin öyrənmə prosesinə təsiri araşdırılır. Məqalədə praktikaya əsaslanan fəaliyyətlərin dil bacarıqlarının inteqrasiyalı inkişafına təsiri xüsusilə vurğulanır. Nəticə etibarilə, sistemli və məqsədyönlü yanaşmanın xarici dil öyrənmədə əsas şərt olduğu müəyyən edilir.

Açar sözlər: *xarici dil öyrənilməsi, kommunikativ yanaşma, dil bacarıqları, motivasiya, leksik inkişaf, dinləmə strategiyaları, praktika, metodologiya*

Abstract

This article examines effective strategies and methodological approaches in foreign language learning. The study provides a comprehensive analysis of key components such as listening, repetition, vocabulary acquisition, and the development of speaking and writing skills. In addition, the role of communicative approaches, goal setting, and motivation, as well as the impact of modern digital tools and mobile applications on the learning process, are discussed. Particular emphasis is placed on practice-oriented activities and their contribution to the integrated development of language skills. The findings suggest that a systematic, learner-centered, and goal-oriented approach plays a crucial role in achieving successful outcomes in foreign language acquisition.

Keywords: *foreign language learning, communicative approach, language skills, motivation, vocabulary acquisition, listening strategies, practice-based learning, methodology*

Giriş

Xarici dillərin öyrənilməsi müasir qloballaşma şəraitində fərdin akademik, peşəkar və sosial inkişafında mühüm rol oynayan əsas kompetensiyalardan biri hesab olunur. Müasir dünyada informasiya mübadiləsinin intensivləşməsi, beynəlxalq əməkdaşlığın genişlənməsi və multikultural mühitin formalaşması xarici dillərə olan tələbatı daha da artırmışdır. Bu baxımdan, xarici dil bilikləri yalnız kommunikasiya vasitəsi deyil, həm də fərdin intellektual və mədəni kapitalının ayrılmaz tərkib hissəsi kimi çıxış edir.

Bununla belə, xarici dilin öyrənilməsi prosesi çoxşaxəli və mürəkkəb xarakter daşıyır. Bu proses yalnız qrammatik qaydaların mənimsənilməsi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda dinləmə, danışmaq, oxu və yazı

kimi əsas dil bacarıqlarının paralel və qarşılıqlı şəkildə inkişafını tələb edir. Tədqiqatlar göstərir ki, ənənəvi, mexaniki əzbərləməyə əsaslanan yanaşmalar uzunmüddətli və davamlı nəticələr vermir; əksinə, kommunikativ və funksional yanaşmalar öyrənmə prosesini daha effektiv və məqsədyönlü edir.

Xarici dil öyrənmədə uğurun əsas şərtlərindən biri fərdi öyrənmə strategiyalarının düzgün seçilməsi və sistemli şəkildə tətbiq olunmasıdır. Hər bir öyrənənin idrak xüsusiyyətləri, motivasiya səviyyəsi və öyrənmə məqsədləri fərqli olduğundan, vahid metodla yüksək nəticə əldə etmək mümkün deyil. Buna görə də müasir metodika fərdiləşdirilmiş və öyrənməmərkəzli yanaşmaları prioritet hesab edir.

Digər tərəfdən, texnologiyanın inkişafı dil öyrənmə prosesinə yeni imkanlar qazandırmışdır. Rəqəmsal platformalar, mobil tətbiqlər və interaktiv resurslar öyrənənlərə daha çevik, əlçatan və motivasiyaedici mühit təqdim edir. Bu vasitələr həm ənənəvi metodları tamamlayır, həm də öyrənmə prosesini daha dinamik və effektiv edir.

Dinləmənin rolu

Xarici dilin mənimsənilməsi prosesində dinləmə bacarığı əsas komponentlərdən biri kimi çıxış edir və dilin təbii mühitdə qavranılmasını təmin edir. Effektiv dil öyrənmə strategiyalarından biri hədəf dilə müntəzəm və məqsədyönlü şəkildə məruz qalmaqdır. Bu baxımdan, ilkin mərhələlərdə qısa həcmli dialoqlar və sadə mətnlər üzrə dinləmə fəaliyyəti ilə başlamaq, daha sonrakı mərhələlərdə isə podkastlar, musiqi nümunələri və audiovizual materiallar vasitəsilə bu bacarığı inkişaf etdirmək məqsədəuyğundur (Krashen, 1982).

Xüsusilə, filmlərə və seriallara əvvəlcə altıyazı ilə, sonrakı mərhələdə isə altıyazısız baxılması öyrənənin fonetik və prosodik xüsusiyyətlərə, yəni intonasiya, ritm və vurğuya adaptasiyasını sürətləndirir. Bu proses zamanı beynin hədəf dilin səs sisteminə tədricən uyğunlaşdığı müşahidə olunur.

Bundan əlavə, ilkin mərhələlərdə dinlənən və ya oxunan mətnlərin tam şəkildə başa düşülməməsi təbii və gözlənilən hal kimi qiymətləndirilməlidir. Əsas məqsəd öyrənənin yeni dil materialını qavramaya yönəlmiş idrak fəaliyyətini stimullaşdırmaq və zamanla anlama səviyyəsini sistemli şəkildə artırmaqdır.

Sözlərin düzgün mənimsənilməsi

Leksik vahidlərin effektiv mənimsənilməsi üçün onların təcrid olunmuş formada deyil, kontekst daxilində – ən azı söz birləşməsi və ya cümlə səviyyəsində – öyrənilməsi daha məqsədəuyğun hesab edilir. Bu yanaşma sözlərin semantik və sintaktik xüsusiyyətlərinin daha dərinə qavranılmasına, həmçinin onların real kommunikativ situasiyalarda düzgün istifadəsinə imkan yaradır (Nation, 2001).

Məsələn, “getmək” feilinin ayrıca öyrənilməsi ilə müqayisədə, onun “Mən sabah işə gedəcəyəm” kimi cümlə daxilində mənimsənilməsi öyrənənin həmin strukturu kommunikasiya prosesində daha asan və adekvat şəkildə tətbiq etməsinə şərait yaradır. Bu isə dil öyrənmədə kontekstual yanaşmanın üstünlüklərini aydın şəkildə nümayiş etdirir.

Eyni zamanda, kommunikativ metodun tətbiqi leksik və qrammatik vahidlərin praktik istifadəsini stimullaşdıraraq öyrənəni daha düzgün və səlis ifadə qurmağa istiqamətləndirir. Sadiqzadə (2024) musiqinin leksik öyrənmədə oynadığı rolu araşdırarkən öyrənənin motivasiyasını artıran, emosional cəhətdən zəngin yaddaşda saxlama kontekstlərinin əhəmiyyətini vurğulayır.

Yazı və Qrammatika

Qrammatik strukturların mənimsənilməsi prosesində qaydaların mexaniki şəkildə təkrar oxunmasından daha çox, onların konkret cümlə nümunələri üzrə təhlili və tətbiqi daha effektiv

yanaşma kimi qiymətləndirilir. Bu üsul qrammatik vahidlərin funksional xüsusiyyətlərinin daha dərindən anlaşılmasına və real kommunikativ mühitdə düzgün istifadəsinə imkan yaradır (Richards & Rodgers, 2014).

Bundan əlavə, dil öyrənmədə davamlılıq və müntəzəmlik əsas prinsiplərdən biridir. Qısa müddət ərzində intensiv şəkildə məşğul olub sonrakı dövrlərdə fəaliyyətin tam dayandırılması öyrənmə prosesinin səmərəliliyini azaldır. Əksinə, materialın ardıcıl və sistemli şəkildə mənimsənilməsi, müntəzəm təkrar və tətbiq vasitəsilə biliklərin möhkəmləndirilməsi daha effektiv nəticələrə gətirib çıxarır.

Təkrarın əhəmiyyəti

Dil öyrənmə prosesində təkrar mexanizmi leksik vahidlərin uzunmüddətli yaddaşa ötürülməsində mühüm rol oynayır. Psixolinqvistik tədqiqatlar göstərir ki, öyrənilən yeni sözlər praktik istifadədən kənar qaldıqda onların yadda saxlanma ehtimalı azalır. Bu səbəbdən, leksik materialın müntəzəm və məqsədyönlü şəkildə təkrar edilməsi vacib şərt kimi çıxış edir (Schmitt, 2010).

Xüsusilə çətin və az işlənən sözlərin cümlələrdə, dialoqlarda və yazılı mətnlərdə, məsələn, esselərdə aktiv şəkildə istifadə olunması onların passiv lüğət ehtiyatından aktiv istifadəyə keçidini sürətləndirir. Bu yanaşma leksik vahidlərin funksional mənimsənilməsini təmin etməklə yanaşı, dil bacarıqlarının ümumi inkişafına da müsbət təsir göstərir.

Danışiq bacarığı

Xarici dilin mənimsənilməsi prosesində danışiq bacarığı kommunikativ kompetensiyanın əsas komponentlərindən biri kimi çıxış edir. Bu bacarığın inkişafı üçün psixoloji baryerlərin, xüsusilə tərəddüd, özünə inamsızlıq və səhv etmək qorxusunun aradan qaldırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə maneələr öyrənmənin real kommunikativ situasiyalara daxil olmasını çətinləşdirir və dil istifadəsinin aktivliyini məhdudlaşdırır (Dörnyei, 2005).

Bu baxımdan, öyrənmənin müntəzəm şəkildə danışiq fəaliyyətinə cəlb olunması və müxtəlif üsullarla şifahi ifadə imkanlarını genişləndirməsi zəruridir. Məsələn, güzgü qarşısında yüksək səsle öz-özünə danışmaq ilkin mərhələdə şifahi ifadə bacarıqlarının formalaşmasına kömək edən effektiv üsullardan biri kimi qiymətləndirilir.

Bundan əlavə, “kölgə metodu”nun (shadowing) tətbiqi, yəni hədəf dildə eşidilən nitqin eyni vaxtda və ya dərhal sonra təkrarlanması, tələffüz, intonasıya və ümumi nitq axıcılığının inkişafına müsbət təsir göstərir. Mammadova (2024) idiomatik ifadələr və atalar sözləri kimi formullaşmış dil vahidlərinə məruz qalmağın səmərəli, mədəni cəhətdən adekvat şifahi qarşılıqlı əlaqə üçün zəruri olan praqmatik kompetensiyanın inkişafında mühüm rol oynadığını vurğulayır.

Praktika əsaslı inkişaf

Dinləmə zamanı qəbul edilən informasiyanın yazılı şəkildə bərpasına yönəlmiş fəaliyyətlər dil bacarıqlarının inteqrasiyalı inkişafında mühüm rol oynayır. Bu yanaşma eyni vaxtda həm dinləmə (reseptiv), həm də yazı (produktiv) kompetensiyalarını gücləndirir. Eyni zamanda, leksik vahidlərin müxtəlif qrammatik formalarının və semantik variantlarının, o cümlədən sinonimlərin mənimsənilməsi nitqin zənginliyini artırır və fikrin daha dəqiq, adekvat ifadəsinə şərait yaradır.

Dil öyrənmə prosesi sosial-interaktiv xarakter daşdığından, öyrənənlərin dil partnyoru ilə əməkdaşlıq şəraitində fəaliyyət göstərməsi tövsiyə olunur. Sadiqzadə və Alisoy (2026) kompüter dəstəkli dil öyrənmə kontekstlərində fərdi uyğunlaşdırılmış rəyin təmin edilməsi üçün transformer modelindən istifadənin potensialını araşdırmış, bu inkişafın müstəqil öyrənənlər üçün öyrənmə mühitlərinin effektivliyinin artırılmasında əhəmiyyətini göstərmiş və bununla yanaşı, insan kommunikativ qarşılıqlı əlaqəsinin əvəzolunmaz rolunu nəzərə alaraq balansın vacibliyini vurğulamışdır.

Bununla yanaşı, nitq sürətindən daha çox onun düzgünlüyü və səlisliyi prioritet hesab olunmalıdır. Normativ və aydın ifadə tərzinin formalaşdırılması zaman keçdikcə nitqin avtomatlaşmasına və kommunikativ effektivliyin artırılmasına gətirib çıxarır.

Məqsəd və Motivasiya

Xarici dilin öyrənilməsi prosesində məqsədyönlülük və motivasiya əsas tənzimləyici amillər kimi çıxış edir (Dörnyei, 2005). Konkret və ölçülə bilən məqsədlərin müəyyənləşdirilməsi öyrənmə fəaliyyətinin planlı və sistemli şəkildə təşkilinə imkan yaradır. Məsələn, müəyyən zaman çərçivəsində gündəlik ünsiyyətdə istifadə olunan ifadələrin mənimsənilməsi və ya gündəlik leksik hədəflərin qoyulması öyrənənin motivasiyasını artıran mühüm faktorlar sırasındadır.

Xarici dil mühitinin məhdud olduğu hallarda isə süni dil mühitinin yaradılması effektiv strategiya kimi qiymətləndirilir. Bu məqsədlə texnoloji vasitələrdən istifadə, o cümlədən mobil cihazların dilinin dəyişdirilməsi, sosial media platformalarının hədəf dildə istifadəsi və gündəlik düşüncə prosesində hədəf dilin tətbiqi öyrənmə prosesinin intensivliyini artırır. Duolingo, Memrise və Anki kimi tətbiqlər xüsusilə leksik materialın təkrarına və möhkəmləndirilməsinə xidmət edən effektiv alətlər kimi geniş istifadə olunur.

Motivasiyanın davamlılığını təmin etmək üçün fərdi maraqlara uyğun materialların seçilməsi, özünü mükafatlandırma strategiyalarının tətbiqi və müəyyən edilmiş hədəflərin mütəmadi olaraq xatırlanması mühüm rol oynayır. Bununla yanaşı, qeyd etmək lazımdır ki, uzunmüddətli uğurun əldə olunmasında motivasiya ilə yanaşı, daha sabit və davamlı amil kimi intizam, yəni disiplin həlledici əhəmiyyət kəsb edir.

Nəticə

Bu məqalədə xarici dil öyrənmənin əsas strategiya və metodoloji yanaşmaları — dinləmə, leksik mənimsənmə, qrammatika və yazı, təkrar, danışmaq, inteqrasiyalı praktika və motivasiya — sistemlik şəkildə təhlil edilmişdir. Təhlil nəticəsində bir neçə mühüm nəticə əldə edilmişdir.

Birincisi, öyrənmə strategiyalarının keyfiyyəti öyrənməyə ayrılan zamanın miqdarından daha çox əhəmiyyət kəsb edir. İkincisi, inteqrasiya, yəni bacarıqların, kontekstlərin, reseptiv və produktiv praktikanın bir-biri ilə əlaqəli şəkildə inkişaf etdirilməsi təcrid olunmuş bacarıq təlimindən daha səmərəlidir. Üçüncüsü, motivasiya həm uğurlu dil öyrənmənin səbəbi, həm də nəticəsi kimi başa düşülməlidir. Dördüncüsü, rəqəmsal alətlər həqiqi kommunikativ praktikanın əvəzedicisi kimi deyil, strateji və tənqidi şəkildə istifadə edildikdə, təbii dil mühitindən kənar fəaliyyət göstərən öyrənənlər üçün müvafiq resursları xeyli genişləndirir.

Sistemli, öyrənənmərkəzli və integrativ yanaşma — burada nəzərdən keçirilən tədqiqata əsaslanan və hər bir öyrənənin fərdi profilinə uyğunlaşdırılan yanaşma — davamlı və praktik xarici dil bacarığının formalaşmasına aparən ən etibarlı yol hesab olunur.

Declarations

Ethical Approval: This study is based on a review of existing scholarly literature and does not involve the collection of primary data from human participants. All sources are appropriately cited in accordance with academic ethical standards.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

Funding: This research received no external funding and was conducted as part of the authors' academic work at Nakhchivan State University, Azerbaijan.

Data Availability: All sources referenced in this article are publicly available. Further information is available from the corresponding author upon reasonable request.

Author Contributions: M.Q. Əsgarova: conceptualization, theoretical framework, supervision, and revision. S.F. Rzayeva: literature review, initial draft, and data synthesis. Both authors read and approved the final manuscript.

Ədəbiyyat

- Asgarova, M. (2023). Dil bacarıqlarının inkişafında fərdi xüsusiyyətlər. In *Dil bacarıqlarının inkişafında yeni texnika və metodların tətbiqi: I Respublika elmi konfransı* (səh. 140–141). NDU, Qeyrət.
- Brown, H. D. (2014). *Principles of language learning and teaching* (6th ed.). Pearson Education.
- Demirel, Ö. (2010). *Yabancı dil öğretimi*. Pegem Akademi.
- Dörnyei, Z. (2005). *The psychology of the language learner: Individual differences in second language acquisition*. Lawrence Erlbaum.
- Hüseynzadə, R. (2012). *Xarici dillərin tədrisi metodikası*. Bakı.
- Krashen, S. D. (1982). *Principles and practice in second language acquisition*. Pergamon Press.
- Lightbown, P. M., & Spada, N. (2013). *How languages are learned* (4th ed.). Oxford University Press.
- Mammadova, I. (2024). The role of proverbs in language learning: A cognitive and cultural perspective. *EuroGlobal Journal of Linguistics and Language Education*, 1(1), 40–45. <https://doi.org/10.69760/8qj8tr41>
- Nation, I. S. P. (2001). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge University Press.
- Oxford, R. L. (1990). *Language learning strategies: What every teacher should know*. Heinle & Heinle.
- Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and methods in language teaching* (3rd ed.). Cambridge University Press.
- Sadiqzadə, Z. (2024). The impact of music on language learning: A harmonious path to mastery. *EuroGlobal Journal of Linguistics and Language Education*, 1(1), 134–140. <https://doi.org/10.69760/zma1bn56>
- Sadiqzadə, Z., & Alisoy, H. (2026). Transformer attention for personalized L2 feedback in CALL. *Global Spectrum of Research and Humanities*, 3(1), 44–53. <https://doi.org/10.69760/gsrh.0260301006>
- Schmitt, N. (2010). *Researching vocabulary: A vocabulary research manual*. Palgrave Macmillan.
- Veyisli, F. (2007). *Dilçiliyin əsasları*. Mütərcim.

<i>Authors</i>	<p>Mahsati Qasim qizi Əsgarova Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor Nakhchivan State University, Azerbaijan Email: mehsetiesgerova@ndu.edu.az ORCID: https://orcid.org/0009-0006-0708-8772</p> <p>Səkinə Fərasat qizi Rzayeva 1st Year Student, Foreign Language Teaching (French), Faculty of Foreign Languages Nakhchivan State University, Azerbaijan Email: sekinerzayeva088@gmail.com ORCID: https://orcid.org/0009-0009-1415-3079</p>
----------------	---

Received: 11.04.2026

Revised: 15.04.2026

Accepted: 05.05.2026

Published: 09.05.2026